Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NICOLAUSKILDE . 100 ÅRHUS-ÅR

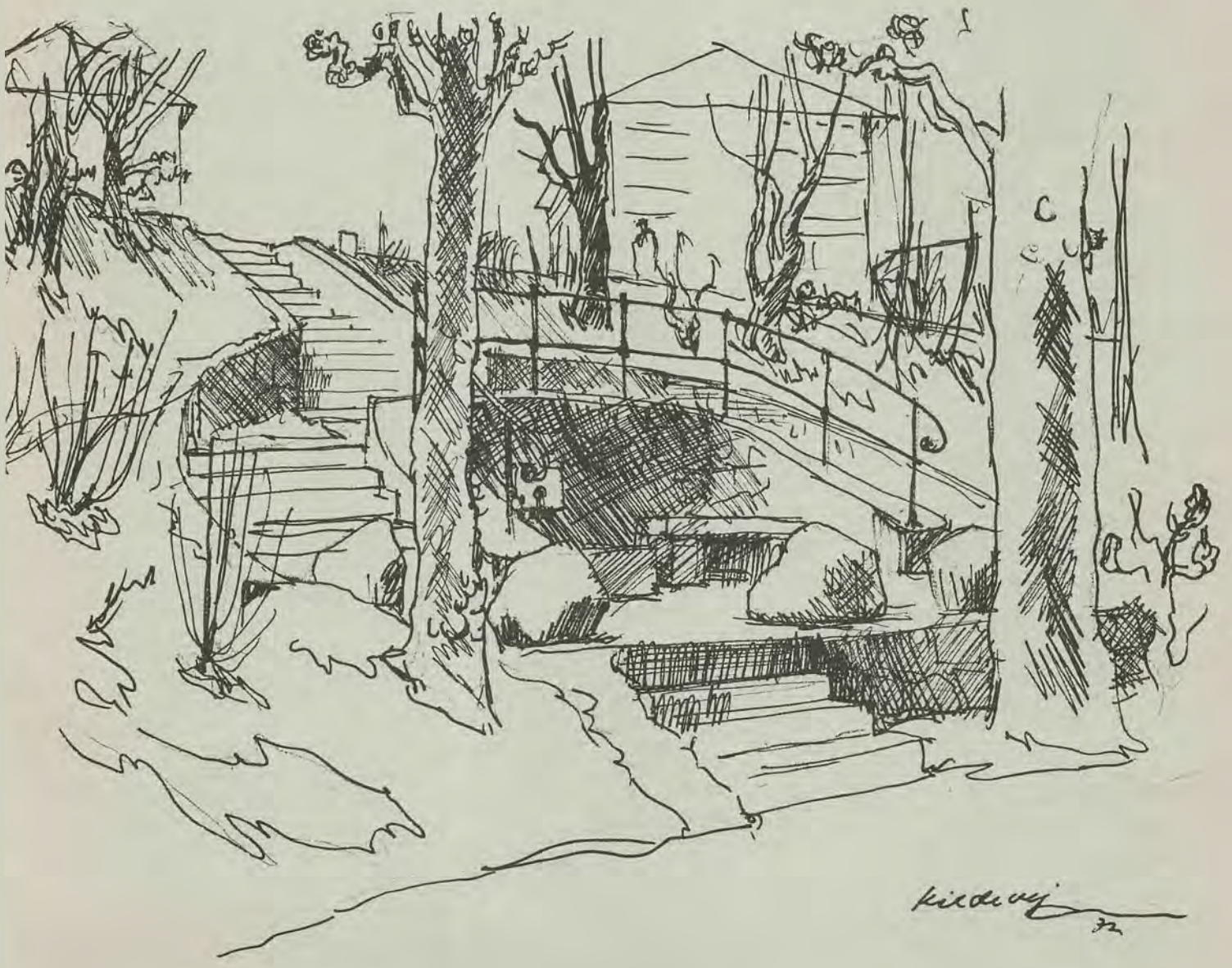

Sct. Nicolauskilde 1876-1976

Hundrede Århus-år

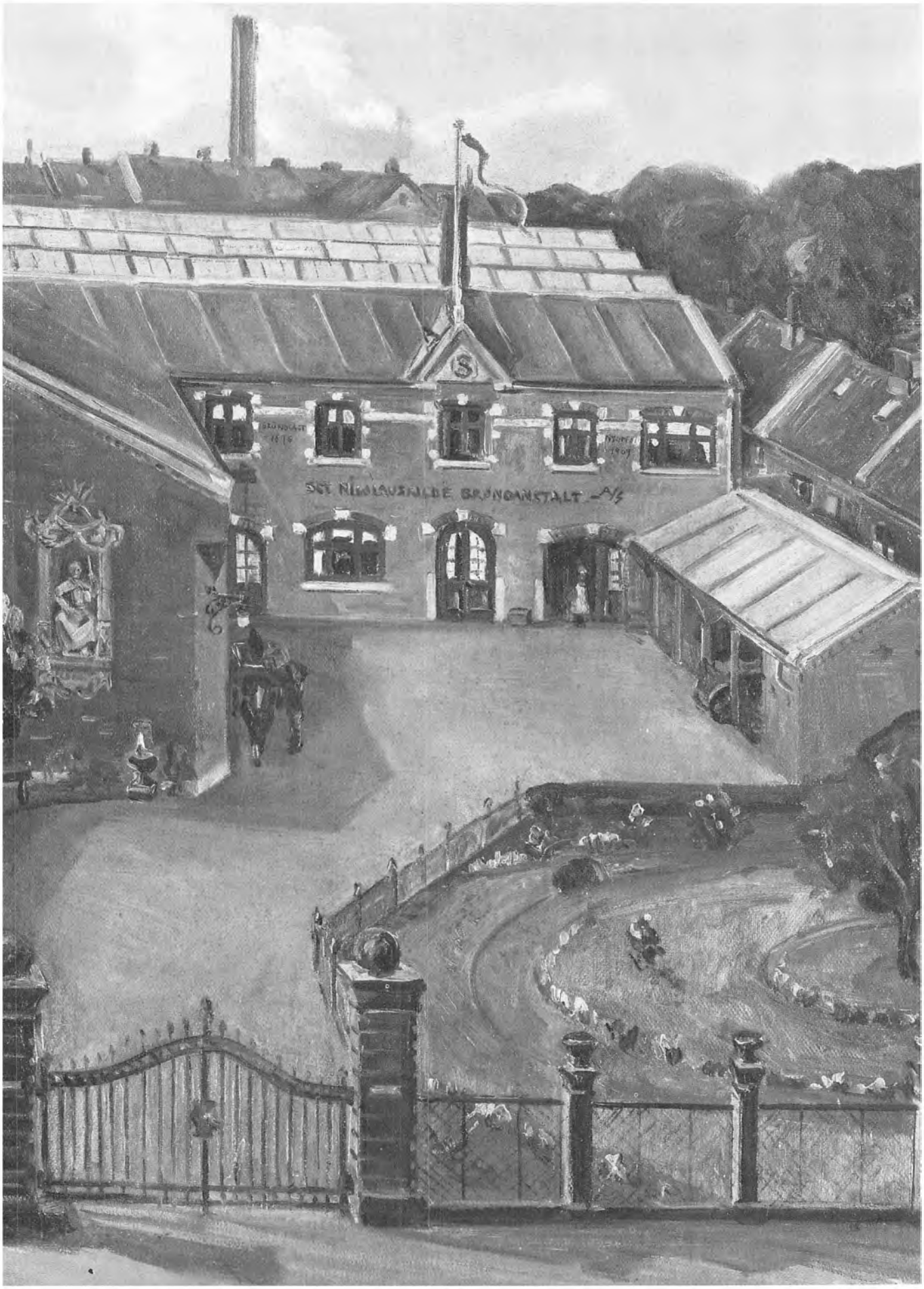
S
SCT NICOLAUSVILDE BRANDANSTALT A/S

»KILDEN«

Mineralvandsfabrikken Sct. Nicolauskilde markerer 100 år i Århus med en billedrække tilsat tekst.

Et nærmest poetisk indtryk af den oprindelige »Sct. Nicolauskilde« er fastholdt af tegneren Asger Muchitsch. Stedet er Strandvejen, skråningen ned mod det sydligste havneområde, ud for bebyggelsen »Kildegården«.

I generationer er der blevet klaget over denne lokalitet. Med Aarhuus Stiftstidende som kilde konstateres, at man i 1832 truede med bøder og korporlig straf over for de »Kaade og ondskabsfulde Mennesker, der aldeeles have ødelagt Kildeanlægget«.

I 1863 bemærker avisen, at stensætningen er gået i forfald, stierne groet til. Man kan ikke komme kilden så nær, at man kan øse af den. Jordbunden gennemsives af vand på alle sider.

Forleden, for små 19 år siden, råbte avisen trespaltet: Et Strandvejsparti, Aarhus ikke kan være bekendt. Landsudstillingens smukke kildearrangement nu et sørgeligt syn.

Som i 1832, 1863 og 1957 står det anno 1976 ilde til med den kilde, man så gerne rose ville.

Sct. Nicolauskilde reduceres i dagligdagen til »Kilden«. I dag skal man finde Rudolfgårdsvej i Viby for at se virksomheden, der fik navn efter den bedagede Strandvejsberømthed. En moderne mineralvandsfabrik, hygiejnisk indrettet og i stadig grønnere og kønnere omgivelser.

Omslagstegning: Asger Muchitsch.
Maleriet side 2: Aage Bernhard-Frederiksen.
Maleri fra 1909. Tilhører Sct. Nicolauskilde.

Århus-maleren Bernhard-Frederiksen (1883-1963) er bl.a. repræsenteret på museer i Århus, Esbjerg og Skagen.

Meget tyder på, at fotografiet er fra omkring 1909, da fabrikken var frisk og nyopført. Det lykkedes desværre ikke at redde kunstværkerne på gavlen til venstre, da man i 1965 var i gang med nedrivningen.

For 100 år siden gik grænseskellet mellem Århus og nabokommunen Viby meget tæt på jernbanelegemet. Først med indlemmelsen af »Frederiksbjerg« begyndte Århus for alvor at vokse sydpå. Men eksempelvis hørte Sct. Nicolaus kilde ved Strandvejen endnu i 1886 til godsejer Ingerslevs domæne.

Det var Mehl, der begyndte!

Sct. Nicolauskildes forhistorie skal søges i Graven. Nærmere præciseret: i nr. 221. Det utroligt høje nummer stammer fra de små dage, da alle ejendomme i Århus var nummereret fortløbende. I dag svarer nr. 16 til det gamle høje nummer.

I 1840'erne var der på Løveapoteket en energisk ung cand. pharm. ved navn Eiler Mehl. I 1851 begyndte han for sig selv og indrykkede et avertissement:

1851. No. 188. Mandagen den 17de November.
Kongelig privilegeret Aarhuus Stifts-Tidende.
Redigeres og udgives af Overkrigscommissair A. F. Elmquist.

Undertegnede, der har etableret sig her i Byen i Gaarden Nr. 221 paa Graven, og der anlagt et Damp-Lysestøberi, henleder Publikums Opmærksomhed paa samme, da Fabricatet derfra saavel i Priis, som Qualitet, kan maale sig med de tilförte. Lageret vil bestandig være forsynet med raff. Talglys af Störrelse 6, 8, 10, 12, 14 pr. Pd. samt argantiske eller 2tanede til 6 pr. Pd. Ligeledes anbefales Stearin- og Margarinlys.
DHrr. Handlende erholde Rabat.
E. Mehl, Cand. pharm. & Kjøbmand.

I 1859 havde Mehl fabrik og lager i Kannikegade 1c. Her dukkede en fagfælle op i 1866, cand. pharm. Bruno Preisler, der købte Mehls virksomhed og 3 år efter flyttede til den meget kendte adresse St. Torv 10, hvor Mehl-navnet levede videre på skiltene helt op til 2. verdenskrig.

Her kommer en grundlæggende sætning:

På St. Torv 10 (og i bagbygningen ud til Rosengade) begyndte Preisler at fabrikere mineralvand.

Samtidig var Mehl i gang med operationer i det sydlige Århus, ved foden af den skanse, der havde navn efter Wallenstein, en forgrundsfigur i krigene 1627-1629.

I krigsåret 1864 var der her blevet opført en svovlstikfabrik. Den købte Mehl og desinficerede den med solid sagkundskab, så man kunne begynde en chokolade-produktion.

For 101 år siden oplevede de gode borgere i Lemvig, at indehaveren af byens apotek, cand. pharm. Anton Theodor Ramsing foretrak de østjyske egne. Sammen med sin kone Elvira drog Ramsing til Århus.

»Stiften« igen: I disse Dage har Fabrikant Mehl solgt sin ved Odder Landevej, lidt forbi Jægergaardsveien liggende Chokoladefabrik til Apotheker Ramsing af Lemvig, efter Sigende for en Kjøbesum af 22,400 Rigsdaler. (25/9 1875).

1876-stikord

I året 1876 var der krise på Balkan. Der blev til krig: Tyrkiet kontra Serbien/Montenegro.

Fra hjemmefronten: Carlsbergfondet stiftes. Socialdemokratiet afholder sin første kongres. Den høje bicykel viser sig i vejbilledet. Der indføres postdistrikter. Postkasser opsættes.

Sket i Århus:
Centralhotellet over for banegården tages i brug. En katolsk kirke projekteres, tænkes placeret i Ryesgade. Byrådet fastsætter retningslinjer (»Forretningslinjer«) for de prostituerede kvinder: aldrig adgang til »Vennelyst«. I Riis Skov måtte de ikke færdes søn- og helligdage. O.s.v.

Årets begivenhed: Den store industri-udstilling. Af reglementet for besøg citeres:

Varighed – 6 Uger fra Aabningsdagen den 13de Juli at regne. Aabning Kl. 9 Formiddag, Lukning Kl. 8 Eftermiddag. Tilkjendegives ved Klokkeringning Kl. 7½, 7¾ – og Kl. 8.

Udstillingsgjenstandene maa ikke berøres. Vaade Paraplyer afleveres i Garderoben.

De 12 Klasser ere:

1. Skolemateriel.
2. Arbeider af Papir m.v.
3. Arbeider af Træ, Horn, Ben.
4. Arbeider af Læder, Peltsværk.
5. Arbeider af Hør, Uld, Bomuld.
6. Arbeider i ædle/uædle Metaller.
7. Husflidsarbeider.
8. Kirurg. fys. mathemat. & musikalske Instrumenter.
9. Vogne, Redskaber, Maskiner.
10. Arbeider af Steen, Leer.
11. Korn, Spise- & Drikkevarer.
12. Sager, der ikke kunne henføres under 1-11.

Preisler & Ramsing – grundlæggerne

Preisler, A. Bruno
Vinhandler, fabrikant. 1834-1899. Cand. pharm. P. tog i april 1863 borgerskab i Århus som vinhandler. Få uger efter ændret til borgerskab til fabrikation af mineralvande og mousserende drikke. I 1866 købte han Mehls fabrik for sæbe og kemiske artikler. (1889 overtaget af Chr. W. F. Bestle). I 1877 gik P. i kompagni med Th. Ramsing.

P. var medlem af byrådet 1870-1872. Højestbeskattede. Forlod Århus 1897.

Ramsing, Anthon Theodor
Apoteker, fabrikant. 1844-1922. Uddannet på Frijsenborg Apotek. Cand. pharm. 1867. Købte Lemvig Apotek 1870. Flyttede til Århus 1875, overtog Mehls chokoladefabrik, som han efter sin hustru gav navnet Elvirasminde. Året efter i kompagni med Preisler om Sct. Nicolauskilde. 1902 solgtes Elvirasminde til Frits Clausen. R. ernærede sig i en årrække som ekviperingshandler.

Valgt til byrådet 1885. Opnåede ikke genvalg i 1891.

Biografier i »Borgere i Byens Råd«. (1968).

For 100 år siden skete der i den voksende handels- og industriby det forretningsmæssigt spændende, at Preisler og Ramsing gik hen og blev til Preisler & Ramsing.

Preisler indstillede sin mineralvandsproduktion midt i Århus, men opretholdt opgaven at formidle salg af mineralvande fra Store Torv.

Det kan læses direkte ud af den Aarhus Vejviser. Specielt dokumenteret takket være, at Århus Folkebiblioteks lokalhistoriske samling ejer bogtrykkerens eget arbejds-eksemplar. Anno 1876.

En helsides annonce spenderede Preisler år for år. Med store bogstaver foroven: *E. Mehls Fabrik*. Og forneden: *Fabrik af Mineralvande*. Men her er ordet *Fabrik* overstreget og oven over ses korrekturlæserens håndskrevne ændringer: Hoved-Oplag. Samt tilføjelsen: fra Sct. Nicolaus-Kildes Brøndanstalt.

Med andre ord: »Kilden«s dåbsattest.

Foråret efter kan man nu læse annoncens sidste linjer:

Hoved-Oplag af Mineralvande fra Sct. Nicolauskildes Brøndanstalt.

Hvad Sct. Nicolauskilde kunne præstere i de første spæde år var temmelig imponerende. Af en annoncetekst i Aarhuus Stiftstidende Nr. 113 Løverdagen den 27de April 1878 ses umiddelbart, at man har været leveringsdygtig med mere end 22 forskellige mineralvande. Og bare ved at tyde stednavnene på de præsterede styrkende vandes etiketter kommer man det halve Europa rundt. Med vemod vil mange også notere sig, at den gang kunne man få *Sifon'er*.

For kunderne var der frit valg mellem at gøre flaskeindkøb på St. Torv 10 eller drage sydpå via Spanien og Hads Herredvej – ud til *Elvirasminde*.

Verdens ældste sodavand

I Aaret 1903 blev der i London ved Auktion solgt den ældste Flaske Sodavand, der fandtes i Verden. Flasken stammer fra 1782, fundet mellem Forraadet paa det engelske Krigsskib »Royal George«, der i 1782 sank ved Spithead og først blev hævet 57 Aar senere. Flasken blev solgt til en Mineralvandsfabrikant for den gode Pris af 28 Pd. Sterling, over 500 Kr. Flasken var af almindeligt grønt glas og havde den »fodløse« Flaskes hvælvede, runde Bund.

Den fabriksmæssige Tilvirkning af Sodavand begyndte samtidig med, at Richard Bewely i Great Massingham fandt paa et udvikle Kulsyre i en særlig Beholder og mætte Vand dermed. Dette skete i 1767.

(At læse i et Ekstranummer pr. 15.9.1905 – Tidsskrift for Mineralvands-Fabrikanter).

E. MEHLS FABRIK

ved

Bruno Preisler,

STORE TORV NR. 10.

Etablissement

for Tilvirkning af

Fineste Toilette-Haandsæber, fabrikerede ved Dampkraft paa de nyeste Pariser-Granitvalser, samt Husholdnings-Stangsæber, fine og ordinære Parfumerier, Blanksværte, Blæk, Sennep, Soya, Frugtsafter, bitre Essentser, Punsch-Extrakter, Likører m. m.

Lager

af

tekniske Artikler for Industridrivende, Farvevarer, Brystsukkere, Konfekturer, Vine, Spirituosa m. v.

DEPOT AF:

Dampchokolader

fra

Dampchokoladefabriken „Elvirasminde" ved Aarhus.

OPLAG AF:

Stentagpapper, Asfalt m. m.

fra

d'Hrr. ~~Erichsen & Kr.~~, Kjøbenhavn,

samt

alle Slags Bouteiller fra Kastrup Glasværk

til Fabrikspriser.

~~FABRIK~~ AF MINERALVANDE.

49

Skovene Syd for Aarhus:

Udflugt ad Odder Landevei. (Ved Jernbaneviadukten i Spanien findes i Reglen hver Søndag Kapervogne, 35 Øre pro persona til Frederikshøi). T.h. kommer man forbi en Chokoladefabrik ved Foden af en høi Bakke, Wallensteinsskandse kaldet: her skulle nemlig de keiserlige Tropper, da de i Aarene 1627-1629 havde besat Jylland, have havt en Skandse. Noget længere fremme i den bratte Skrænt mod Havet er den hellige Nicolais Kilde. Den første Vei t.h. fører til Herregaarden Marselisborg (Godsejer Ingerslev). I Skoven findes 4 smaa Kradsuldsmøller, Varna Mølle, Ny Mølle, Thors Mølle og Povls Mølle. Fra Moesgaard fører en Vei i Syd til Skovmøllen, hvor der kan faaes kogt Vand paa Maskine.

Der er meget at kigge i vejviseren efter. Dog nok sjældent, at man ligefrem kan se en virksomheds »fødsels-øjeblik« som her i Århus-vejviseren, bogtrykkerens private arbejds-eksemplar med diverse tilføjelser til ære for året 1877.

Brøndkur og Brøndanstalt

»Vand er bedst«. Det er det fanfareklingende navn på en vandpublikation fra 1976, udsendt af Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. Titlen har en århusiansk baggrund, skyldes lægen og forskeren Ole Worm, der i 1645 sammen med andre læger var blevet anmodet om at udtale sig angående Sct. Helenes berømte kilde i Tibirke. Hans synspunkt erfares i en epistel til Chr. IV. »Doch siunis mig, at effterdi wores Nation icke er want til Vand at dricke, best at were at mand toer sig derudi, och icke dricker det«.

Allerede i 1831 var Rosenborg Brøndanstalt blevet oprettet i København. Herefter steg antallet af brøndanstalter og mineralvandsfabrikker støt op gennem århundredet. Kulminationen nåedes omkring 1905.

I Århus fik man en vandkuranstalt i 1888, sydligst i Valdemarsgade. Men allerede ti år tidligere kunne brøndkurinteresserede læse i Aarhuus Stiftstidende en enspaltet annonce (19. juli 1878):

Brøndkuur. Vi tillade os at gjøre det ærede Publikum, som benytter Brøndkuur, opmærksom paa, at de forskjellige Vande kunne erholdes og nydes paa Fabriken, saa at den ubehagelige Transport af Flasker under den daglige Spadseretur dermed kan undgaaes.
Fabriken er aaben fra Kl. 6 Morgen til Kl. 6 Aften.
St. Nicolauskilde Brøndanstalt ved Preisler & Ramsing.

Annoncørerne var så heldige, at deres 11-linjers annonce blev fulgt redaktionelt op på »Diverse-siden«:

Vi henlede Opmærksomheden paa Bekjendtgjørelsen fra Mineralvandsfabriken og Brøndanstalten »St. Nicolaus Kilde« under Wallensteins Skandse udenfor Mindeport, hvorefter de, som bruge Brøndcuur, kunne kjøbe og nyde paa Fabriken de forskjellige Vande, som de bruge. Da Anstalten netop ligger ved en smuk og yndet Promenade, Veien til Marselisborg Skov, vil denne Foranstaltning vistnok være Mange velkommen.

Upassende navne på alkoholfrie drikke

I det tyske Fagblad »Der Mineralwasserfabrikant« beklager en Indsender sig over de mærkelige Navne, der gives de alkoholfrie Drikke. Hvad skal man sige om »Pragtpigen«? Eller »Guldpigen«? Er det bedre med »Min Tante, din Tante« eller »Jomfruperlen« og »Et lille Kys«. Rygter ville vide, at der ogsaa kan ventes »Socialdemokrat-Vand«. Hele vort Fag skades med saa latterlige Betegnelser. Indsenderen slutter med en Oplevelse paa et Hotel, ejet af en Enke, bistaaet af to Døtre, dannede unge Piger. Men – pludselig traadte en ung Mand ind, lige ankommet fra Banegaarden. Han forlanger en »Jomfruperle«, men denne Drik kendte man ikke. Den unge Pige optog Bestillingen som en Uartighed og tilkaldte Moderen, for at faa Gæsten udvist. Men saa blev Sagens rette Sammenhæng opklaret ... Idyllen genoprettet.
(Tidsskrift for Mineralvands-Fabrikanter. 1907).

Sct. Nicolauskildes virke til fremme af ædrueligheden kan også ses af bestræbelserne i 1920'erne med at lancere en drik til festlige lejligheder. *Champa*. Kun tre små bogstavers afstand til den drik, som en Lumbye-galop knalder frem.

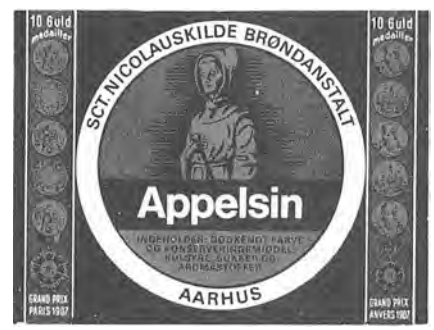

Ikke »Nikkelajs« alene!
Selv om det uundgåeligt må skinne igennem, at min århusianske tilværelse ikke nærredes ved Nicolausvand alene, blev der dog tid til også at arbejde med dét, der var det egentlige mål med mit ophold i byen ... journalistik. Skriver Arne Hall Jensen i »Mit livs puslespil«. (1957).

Et tidligt Aarhus-nummer

En forløber for »Tidsskrift for Mineralvands-Fabrikanter« hed »Maanedsblad for Mineralvands-Fabrikanter« og udkom i 1904. April-nummeret var et spec. Århus-nummer, hvor initiativtagerne ses at være: G. J. Sørensen, »Sct. Nicolauskilde«. J. Thærøe, »Thor«. Frants Nielsen, »Sct. Paul«. L. Chr. Thilker, »Activ«. S. P. Laursen, »Fortuna«. Og fra »Echo«: N. P. Mogensen og S. Christensen.

Valgt til bestyrelsen blev »flg. 3 Herrer, der selv fordelte Værdighederne imellem sig saaledes: Formand, Sørensen, Sekretær, Nielsen – og Kasserer, Mogensen.«

Aschlunds ABC

Kompagniskabet fra 1876 varede til 1894. Som enedirektør tiltrådte cand. pharm. A. Aschlund, et navn, der kom til at leve videre helt op til dags dato. Hvis man studerer etiketten på en ABC (Sport Selters) vil man erfare, at der er tale om

»En uovertruffen, ideel Sundheds-Limonade, opfunden af Apotheker Aschlund. Garanteret fremstillet af reneste Frugter uden kunstige Sødestoffer, Æthere eller Farvestoffer. Vogt Dem for tarvelige Efterligninger. Kun ægte med det indregistrerede røde Lokomotiv paa Etiketten«

Inden et år efter sin tiltræden havde Aschlund fået sit berømte lokomotiv op at stå. Hans produkt hed enten ABC eller Sport Selters. Mellem yngre forbrugere altid »Lokomotivvand« eller »Togvand«. Hvem der fandt på det sælsomme blikfang står hen i det uvisse, for at køre damplokomotiv er dog en temmelig eksklusiv sportsgren. Til søs kommer man i de to portrætterede sportsgrene Roning og Sejlsport. Cyklistlandet Danmark er også godt tjent med at være med i det øverste venstre hjørne, mens man med Fægtekunsten atter nærmer sig en sport for de få.

Det var spændende at møde Aschlunds første lokomotiv i den allerede flere gange fordelagtigt omtalte Aarhus Vejviser. Opfinderen lod sit eget navn figurere på tenderen, og han røber, at fabrikken har til huse i hjørneejendommen Ryesgade 9. Over gården.

Og så kan man ellers bruge de 2 etiketter til sammenlignende etikettespørgsmål.

Efter 6 års virke blev fabrikant Aschlund afløst af en ny cand. pharm. ved navn P. Elias Hansen, der fortsatte i Ryesgade en kort tid. I 1903 fik »Kilden« den leder, der med uforlignelig reklamesans formåede at få sin fabrik placeret i toppen inden for dansk mineralvands-produktion. Tæppet går for cand. pharm. Johannes Sørensen.

Apollinaris-Sørensens regeringstid

Med en ABC fik Aschlund placeret sig tydeligt, etikettemæssigt. Men på en Apollinaris vil man lede forgæves efter Johs. Sørensens navn. Men at Apollinaris klæber fast til hans navn er det praktisk at dokumentere – endnu et citat fra »Vand er bedst«:

Det var apollinarisvandet, Johs. Sørensen viede sin interesse. Det blev gjort til en sundhedsdrik så billig, at enhver kunne overkomme at drikke det til sine måltider. I det hele taget satsede fabrikken meget på dette produkt, som havde alle muligheder for at erstatte sodavandet, der bare gav »opstød og bragte skørnen af indvoldenes slimhinder« medens apollinaris gjorde bekvem og var slimhindebevarende og diætisk. Det var derfor ikke uden grund, at fabrikanten blev kaldt »Apollinaris-Sørensen«.

Et brus af festivitas ombølgede i årene op til 1. verdenskrig den populære fabrikant.

Efter overtagelsen i 1903 flyttede man omkring hjørnet og ned i Rosenkrantzgade 19 med *Kasino* som en passende nabo til show-mesteren J. S.

I 1836 oplevede Danmark for første gang Eventyr fortalt for Børn. Omkring 1900 udsendte Carl Ewald sine overvejende naturbestemte eventyr. I 1908 lod Johs. Sørensen sig friste over evne med et lille industri-eventyr, fortalt for landsbybørn, der agtede sig til Århus. Nærmest i postkortformat udkom »Aarhus og Børnene«, 52 sider isprængt annoncer til tryksagens billiggørelse. Heri kunne de vordende eendags-turister læse »En Skoletur til Aarhus«. »Hvad er Sabroes Pølser?« (Folketingsmandens dobbeltrolle som politiker og industriel foregangsmand). Hele to sider om Sct. Nicolaus-Kilden ved Strandvejen plus nogle linjer om vandfabrikken. To eventyr om forsikringer og sparsommelighed. Alle tekster holdt i den tonart, som også Johs. Sørensen kastede sig ud i. Vi stiller om til bagside-annoncen for *Kongebrus*.

Fabrikant Johs. Sørensen er uddannet paa Løveapoteket i Aarhus. Som Pharmaceut oprettede han, 24 Aar gammel, en kemisk Fabrik for fotografisk Papir i Silkeborg. 1903 købte han Sct. Nicolauskilde. Den urolige Virksomhedstrang, der præger Fabrikant Sørensens Færden, har selvfølgelig sat Spor. Virksomheden, der oprindelig var en mindre, lokal Bedrift, er nu Nordens største, hvor der laves 5.000 Flasker Mineralvand i Timen! Fabrikant S. er desuden en meget energisk Formand for Aarhus nye Turistforening.

Det kan man læse i »Danske Byer og deres Mænd« fra 1915. En serie værd at omtale her, da samtlige bind (over 30) på forsiden prydes af en vignet med teksten: *Sct. Nicolaus Kilde Apollinaris ... Danmarks fineste Drik!*

Da Thyra forsvandt

Den 13. januar 1939 holdt Århus Byråd møde. Til behandling var bl.a. sagen mærket med journal-nummer 638/1938: Indstilling fra Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse om Ændring af Navnet for

Thyrasgade

Udvalget foreslaar, at Gaden benævnes

Sct. Nicolausgade.

Indstillingen vedtoges.

Set med drengeøjne

I den rigt illustrerede bog »Klunketid og krigsår« af Victor Jensen (Århusbog fra 1968) vil man bl.a. på en helside finde annonce fra Mehls Fabrik og oplysningen om, at fabrikken i 1940 indgik i firmaet P. Baunsgaard. (På side 30).

»Elvirasminde« skimtes på et postkortstort foto på side 73.

V. J. fortæller: Så nåede vi 1909, da landsudstillingen åbnedes på det nye sydhavneterræn og den afgravede plads, hvor Wallensteins skanse havde ligget. Den skønne udstilling satte skel i byens udvikling. I flere år havde entreprenør Hoffmanns tipvognstog kørt W.s skanse og hele det høje terræn fra Hadsherredvej til Magdalenemøllen ned i den nye sydhavn. Gravkoen, vistnok den første her i byen, havde ædt sig frem dag for dag. Hadsherredvej blev til den smukke Strandvejen. Salamander-dammen var blevet opfyldt, og Sct. Nicolaus kilden var flyttet lidt længere ud mod havet. Magdalenemøllen var revet ned og 13-mile-pælen forsvundet ...

En anden knejt har ordet – Erik Christiansen i bogen »Gennem Århus i træsko« (1967):

Ikke langt fra sporvognsremisen lå Røverhøjen. Her holdt vi meget af at lege. Højen satte fantasien i sving, og vi diskuterede ofte, om der havde boet røvere i den. Kilden ved Strandvejem erindrer jeg bedst, efter at den var blevet restaureret med granitmure, trapper og smedejernsgelænder, især husker jeg det flotte bronzeløvehovede, hvor vandet løb ud fra munden ned ad den udhængende tunge. Vand var der i min barndom nok af til at slukke min og andre børns tørst.

Kære Børn! — I har jo nok alle lagt Mærke til, at næsten hvert Sogn har sit Mejeri, der alle fremstiller Smør. Men har I aldrig tænkt over, hvordan det kan være, at disse Mejeriers Smør paa Smørudstillingerne bliver bedømt med en halv Snes forskellige Kvalitets-Karakterer, ganske som Eders egne Præstationer ved Skolens Examen. — Saadan gaar det her i Livet med alle Fabrikers Varer, og saadan gaar det f. Ex ogsaa med Limonader og Mineralvande.

Kære Børn! Indprænt Jer nøje ovenstaaende Etiket! Den viser, at alle de Limonader og andre Vande, som Sct. Nicolauskilde fremstiller, har faaet Hovedkarakteren »Grand Prix« **»1ste Karakter med Udmærkelse«**, ene af alle de Tusinder af evropæiske Vandfabriker der har mødt til Udstilling (Examen) baade i Paris og Antwerpen.

Da mine Vande desuagtet ikke koster Eder mere at købe hos Restauratøren end andre Fabrikers Vande, vil I, kære Børn, være lige saa kloge, som de Voxne, og **udtrykkelig forlange Sct. Nicolauskildes Vande med de mange Guldmedailler paa** og ikke lade Eder nøje med mindre velsmagende Vande fra andre Fabriker, der ikke gør sig saa megen Umage for Publikum, som jeg.

Fabrikant Johannes Sørensen.

Fabrikken i fugleperspektiv i 1909-udgaven. Bemærk arbejderboligerne i Valdemarsgade, de ulige numre 1-3- o.s.v. Men nr. 13 undgik man. Omkring 1920 havde Århus 230 gader. Kun 17 af dem vovede at rumme ejendomme med nr. 13! Den sorte klat t.v. for gadenavnet Thyrasgade er nok et automobil.

Landsudstillings-året og den ny fabrik

Der var industri-udstilling i »Vennelyst« for 100 år siden, da Sct. Nicolauskilde blev til. Og i landsudstillingsåret 1909 indviede Johs. Sørensen fabrikken i Thyrasgade, karakteriseret som en mønstervirksomhed – den største i Norden.

To år tidligere havde man opnået høje udmærkelser på udstillinger i Tuilerihaven i Paris og i Det kgl. Musikpalæ i Antwerpen. Grand Prix. 10 guldmedaljer, 2 æreskors og 10 diplom d'honneurs.

På landsudstillingen opnåede Johs. Sørensen 2 sølvmedaljer = højeste udmærkelse. Og Aarhuus Stiftstidendes daglige Landsudstillings-organ (includeret i normalavisen) forkynder:

Den voksende Forståelse af de spirituøse Drikke – herunder Øllets – uheldige Indflydelse paa den menneskelige Konstitution, har bl.a. sat Fart i Mineralvandsfabrikationen. Det er helt fornøjeligt at kunne konstatere, at den stærkt kulsyreholdige »danske Sodavand« nu næsten overalt er i Færd med at blive fortrængt af den mildere og finere »Apollinaris«, som fremstilles af alle de større danske Fabrikker.

Johs. Sørensen – bedst kendt i Aarhus under Navnet »Apollinaris-Sørensen« har i Søjlehallen en kunstnerisk udført Kæmpemontre, der aflokker de besøgende mangt et Beundringsudbrud. Og det er forståeligt. Sørensens Montre er nemlig en af de smukkeste, Landsudstillingen rummer, bygget som et gammelt tysk »Torvespringvand« (hvis 8 Straaler naturligvis kommer fra Apollinarisflasker) foroven prydet med en Statuette af Firmaets Skytspatron, St. Nicolaus.

Til udstillingen forelå et officielt katalog, hvor en helside har meget at fremhæve:

Eneste Fabrik i Danmark, der kan fremstille Apollinaris nøjagtig af samme Indhold, Smag og Karakter, som den indførte Vand fra Neuenahr. Eneste Fabrik i Danmark, der har erklæret Krig mod de sundhedsfarlige Gummiringe, hvormed Patentflaskerne lukkes. Obs.: Sct. Nicolauskilde er, ved Erhvervelse af Patenter, for en Aarrække ene af alle Vandfabrikker i Stand til udelukkende at kunne byde sine Kunder Patentflasker med Korklukning.
Pharmaceut Johs. Sørensen, Eneindehaver.

Prop-premiere i Århus

Ved Foreningen af jyske Mineralvandsfabrikanters Generalforsamling i Maj 1908 blev Restauratør Hassings Patentprop indgaaende drøftet. Diskussionen drejede sig ikke så meget om Proppen i og for sig; om dennes Fortrinlighed var Udtalelserne enstemmige. Princippet er godt og sikkert formaalstjenligt saavel til Vand- som til Ølaftapningen. Publikum vil efterhaanden kræve dette hygiejniske Fremskridt, og Mineralvandsfabrikanterne – i alt Fald inden for jydske Forenings Ramme – afventer ikke dette Krav, men gaar snarest muligt over til Anvendelse af den ny Opfindelse.

Hr. H. var til Stede i Aarhus og fremviste nogle Flasker Vand, der i Maaneder har ligget afproppet med »Hassings Patent«. Det viste sig, at Proppen svarer fuldtud til de givne Løfter.

Tidsskrift for Mineralvands-Fabrikanter. 1908.

Note: Hassings prop fik hurtig succes. Anvendtes til langt op i 1950'erne.

Man mødtes i Østergade!

Den 15. april 1908 blev det kundgjort: Foreningen for jydske Mineralvand-Fabrikanter afholder ordinær Generalforsamling Onsdag den 6. Maj 1908, Klokken 12 i den folkelige Forsamlingsbygnings Lokaler i Aarhus.

2 direktører med musik i

Johs. Sørensen købte abonnementskort nr. 25 til Landsudstillingen. Det røbes af Aarhuus Stiftstidende fra den 2. maj 1909. Her gengives hans kontrafej og hans autograf: Vandfabrikant Johs. Sørensen.

Sådan var han. Altid med på noderne. Også 5 år senere, da han havde fået overtalt den højt elskede orkesterleder H. P. Laursen til at komponere en marsch.

Stentrykker Chr. Olsen i Graven fik betroet opgaven at lancere tryksagen, 4 sider med en Apollinaris på skrå over hele forsiden ... Apollinaris Marsch ... tilegnet Pharm. Johs. Sørensen. Der må være mange eksemplarer tilbage? Omkring nytår 1914 udkom 6te Oplag, hvormed de 50.000 var nået, uddelt gratis til kunderne.

Med 9. oplag nåedes de 115.000 eksemplarer. Det var i august 1915, og på nodens bagside aftryktes en lang række udtalelser – »Anmeldelser« fra 1903 af de første apollinariser. (Aarhuus Stiftstidende. Aarhus Amtstidende. Aarhus-Posten. Demokraten. Aarhus Amts Folkeblad. Jyllandsposten. Vort Land). Hvis man har glemt Aarhus-Postens jargon, kan hukommelsen måske friskes op af ord som disse:

Apollinaris hedder en Drik, som Levemænd anser for en Livsfornødenhed, der ikke kan undværes efter en bedre Middag. Den ser ud som, og den smager noget nær som Sodavand, men den er dyrere, altsaa bedre. St. Nicolauskildes nye Indehaver, Pharmaceut Sørensen, viser at have alle Betingelser for at kunne fremstille Apollinaris, der paa samme Tid er velsmagende, sund og billig.

9. oplag af marschen har fået et par røde sætninger i den ene yderkant af bagsiden, hvoraf ses, at der må have været fest og glade dage i »Friheden« den 19. august 1914. Da markerede man trykningen af node nummer 100.000. Fabrikant Johs. Sørensen overrakte komponisten, musikdirektør H. P. Laursen et dobbeltkapslet guldkronometer med inskription. Det blev en salut, der satte punktum for en gylden æra i det århusianske hverdagsliv.

Aktieselskab som redningsplanke

Da krigen udbrød i 1914 regnede de fleste med, at det højst kunne vare 4 uger. Eller 4 måneder.

At det blev til 4 år kom til at betyde et hårdt slag for mange. Den ellers så energiske Johs. Sørensen følte sig i 1918 som en slagen mand. Han måtte opgive sit livsværk og kapitulerede.

Fabrikken overlevede i form af et aktieselskab, hvor bestyrelsen bestod af direktør Hans Steensen, Vejle, ingeniør E. Frigast, København, og grosserer Henrik Kampmann, Århus. Til en begyndelse var C. Allerup direktør. I 1921 tiltrådte Harald P. Nielsen, hvis periode omfattede de følgende 13 år.

Hermed konsolideredes virksomheden. Produkternes kvalitet blev forbedret og man opretholdt fremstillingen af en lang række medicinske vande. Byens hospitaler var faste aftagere af de specielle sifonflasker, der optrådte 6 ad gangen i de dertil indrettede solide trækasser.

Via værket »Greens danske fonds og aktier« kan man følge Sct. Nicolauskildes virksomhed.

Angående 1919 står der at læse: Hjemsted: Aarhus. Adresse: Thyrasgade 7. Stiftet: 1918. Vedtægter af 12. Januar 1918. Nr. 1059 i A/S Reg. Formaal: Fabrikation af Mineralvande og dermed beslægtet Virksomhed. Selskabet har overtaget og fortsætter den af Fabrikant Johs. Sørensen hidtil drevne Mineralvandsfabrik. Købesummen for Bygninger, Varelager, Emballage, Patenter og øvrige Ejendele androg 691.329,77 Kr. Heraf berigtigedes ved Overtagelsen af Prioriteter og Varegæld ca. Kr. 190.000. Selskabet ejer Ejendommene Frederiksallé 22 & 24, Thyrasgade 7 og Valdemarsgade 1-3-5--7-9-11-15 og 17. Aktiekapital: 350.000 Kr.

Balance 1/1 1925.

Aktiver:		*Passiver:*	
Kassebeholdning	2.631,16	Aktiekapital	350.000,00
Fabriksbygninger	167.269,10	Prioritetsgæld i Fabriksejd.	15.617,60
Beboelsesejendomme	94.692,55	Prioritetsgæld i Beboelses-	
Maskiner i Fabriken	57.939,67	ejendomme	51.538,96
Fabriks- og Kontorinventar	6.686,68	Panteobligationslaan	120.000,00
Heste og Vogne	11.514,20	Bankgæld	450.930,97
Etablerings Konto	5.177,55	Kreditorer	85.296,67
Varebeholdning	26.052,77	Konto for Nedskrivning	
Emballage Beholdning	152.944,40	paa Emballage	20.000,00
Filialen i København	13.055,01		
Tilgodeh. for Emballage ..	456.761,90		
Underskud fra tidl.			
Aar 100.520,34			
÷Oversk. f. 1925 1.861,13			
	98.659,21		
	1.093.384,20		1.093.384,20

Peter Sabroe og Sct. Nicolauskilde

Fra 1910 og til sin død redigerede Peter Sabroe et ugeblad, det første år under sit eget navn, fra Januar 1913 med navnet »Lille Paul«, hentet fra en novelle af Victor Hugo. I Holger Eriksens bog »Børneven og Stridsmand« (Udg. af *Demokraten* ved årsskiftet 1966/67) fortælles videre: »Skønt Sabroes blad efter egne opgivelser havde ikke mindre end 5.000 abonnenter i selve Århus og vel ikke så få landet over, gik det dog ikke strålende. Anledningen til bladets navneforandring er ikke angivet. Derimod flyttedes trykkerstedet fra De forenede Bogtrykkerier i Århus til Anton Basts »Fyrtaarnet« i København.«

Et blad skal have annoncer. Fabrikant Johs. Sørensen støttede Sabroes blad med en fast annonce, der ikke er ejendommelig på grund af teksten, men ved stavemåden: St. i stedet for Sct. Og Niko- i st. f. Nico...lauskilde.

»Forlang altid Mineralvande fra St. Nikolauskilde. Alle Afholdsfolk bør prøve vore i enhver Henseende velsmagende og under den strengeste Hygiejne fremstillede Vande.«

Hvem venter de på?
De 2 skønne damer er trådt ud af en kollektiv annonce *»Balsæsonen«* fra 1912. Måske venter de fromt på de 2 Apollinaris-sheiker, kendt bl.a. fra gavludsmykningen ved Lille Torv. (Side 24).

Sifon

Når man slår op i *Ordbog over det danske Sprog* erfarer man:

Sifon.
1) Hævert. Sugerør. Rørformet indretning til forsk. teknisk anvendelse.
2) Zoologisk: Rørformede organer (ånderør, sugerør) hos laverestående dyr.
3) Større flaske til sodavand med en hævertlignende indretning i stedet for prop hvorigennem indholdet opsuges og udpresses, når kulsyretrykket udløses. Soda på siphons.

Citater:
Han stillede Sifon og en frisk optrukken Flaske Highland Whisky foran ham. (Gustav Esmann. Sml. Værker, I. 1907).
Overalt knaldede Sodavandspropperne, bruste Sifon'erne. (Sven Lange i »Hjertets Gerninger«, 1900).
»Marchez! Marchons!
Imor'n faar I kuns
En Sild og en Siffons!«
(Regensens Visebog, 1923).
Der stod Grenadine paa den Flaske, Frøken I. havde skænket af og postet Sifon i. (Jesper Ewald i »Paa Fællesklasse«, 1935).

Foruden regnskabsbalancer skal virksomhedslederen også sikre ligevægten mellem medarbejdere og ledelse. At der kan forekomme dramatiske udslag fremgår af jubilæumsbogen: Bryggeri- og Mineralvandsarbejdernes Fagforening, Aarhus. 1898-1948.

Den 4. Oktober 1928 opstod der en lille Strejke paa Mineralvandsfabrikken Nicolauskilde. Anledningen var, at 4 Kvinder var blevet nægtet Sommerferie. Gentagne skriftlige Henvendelser til Virksomhedens Direktør var ikke blevet besvaret, og naar Fagforeningens Repræsentanter forsøgte at faa Direktøren i Tale, nægtede han sig hjemme. Den 3. Oktober om Aftenen henvendte Forbundets Forretningsfører sammen med Repræsentanter for saavel den kvindelige som mandlige Afdeling sig i Direktør Nielsens Lejlighed og forlangte at faa ham i Tale. Det lykkedes ogsaa ved en Overrumpling, men Hr. N. lod os vide, at han absolut ikke havde Tid til at tale med os. Vi var jo nødt til at gaa igen, men lod ham samtidig vide, at Arbejdet paa Virksomheden vilde blive standset næste Dags Morgen og ikke blive genoptaget igen, før han fik Tid til at tale med Fagforeningens Repræsentanter. Denne Arbejdsstandsning varede kun 1 (een) Dag, saa fik Direktøren Tid til at tale med os, og Feriespørgsmaalet med de 4 Kvinder blev ordnet paa en for os tilfredsstillende Maade.

Under Clemensbro en sommerdag i 1927. Ved tømmerne: Salgskusk Erik Peter Eriksen, knyttet til Sct. Nicolauskilde i 1918. Omkring 1930 begyndte motoriseringen. De sidste 15 år var E. P. E. en kendt cyklist i byens centrumgader, i sving for sin gamle arbejdsplads indtil et par dage før han døde som 82-årig – i 1960.

Dynastiet Skou tiltræder

Første halvdel af 1930'erne blev en ny kritisk fase i Danmark i al almindelighed. I Århus fik bl.a. Sct. Nicolauskilde problemtyngede år, der igen endte med, at en direktør måtte give op.

Denne gang kom hjælpen fra Studsgade, hvor fabrikant Jens Skou siden 1903 havde ledet fabrikken *»Expres«*, en solid rival til »Kilden«. Samtidig havde Jens Skou Carlsbergbryggeriernes Århus-depot, en opgave, der var blevet betroet ham i 1890.

Lad påny et bogcitat vidne om livet på »Kilden«:

»Krak – Danmarks ældste Forretninger« er et værk, der udkom bl.a. i 1950. Heraf ses følgende:

Sct. Nicolauskilde Brøndanstalt blev i december 1934 overtaget af fabrikant Jens Skou (f. 5. august 1860, d. 30. november 1949) og Sønnen Sigfred Skou (f. 8. maj 1890, d. 1. marts 1959). Et privat foretagende, hvor sidstnævnte overtog virksomheden som eneindehaver i 1949.

Foruden Carlsberg Depotet har firmaet Jens Skou depot for Kongens Bryghus og ejer mineralvandsfabrikkerne »Expres« og »Sct. Nicolauskilde Brøndanstalt«. Adresse: Sct. Nicolausgade 5-7, Århus.

Efter overtagelsen i 1934 udvidede man med en garagehal. Fabrikken fik også mere plads, og kontorafdelingens areal blev forøget ved hjælp af en ny sidefløj med ryggen mod Valdemarsgade.

Man beskæftiger op til 75 personer, råder over 11 lastbiler og har depoter i så godt som alle byer over hele Danmark.

Som i Johs. Sørensens tid deltager Sct. Nicolauskilde, når

I midten af 1930'erne udvidede man kontorafdelingen i Thyrasgade med tværgående bygning i 1. sals højde. Til højre ved porten ses fabrikant Sigfred Skou, der inspicerer vognparken.

»Daxiaden«

For undertegnede spillede det en aldeles afgørende rolle, at jeg var blevet personligt meget fine venner med een bestemt århusiansk hest. Som hed – nej, det var dog flovt! Nu skal jeg for første gang bogstavere det velkendte navn; det er ikke navnet, jeg har glemt, men jeg kan ikke med sikkerhed sige, om Dax hed Dax eller Daks eller Dachs eller Dacks. Men lad os for nemheds skyld holde fast ved Dax.

Det var min fars hest. Nej, det passer ikke. Men det var i hvert fald min fars fabriks hest. Men nej, fabrikken tilhørte heller ikke min far, der bare var ansat ved Sct. Nicolauskilde Brøndanstalt, Thyrasgade 7.

Fabrikken havde i 1920'erne 4-5 hestevogne. Far var salgskusk, hans distrikt den sydlige del af Århus. Når jeg på sommerdage kørte med på turen, blev hele bydelen syd for banen mig derfor meget mere fortrolig end noget andet af byens områder.

Herligt var det at sige goddag til Dax, mærke dens venligtsindede mule og stryge hen over dens hvide blis. Den var altid parat til at bøje hovedet, for at denne ceremoni i det hele taget skulle være gennemførlig.

Men hvor er heste dog forskellige. Jeg mener, om forbipasserende ser dem nede på fortovet, eller om man sidder oppe på kuskesædet og har hele hesten bredt ud foran sig. Et veritabelt landskab, der længst ude prydes af et par tvillingagtige bjergtinder: ørerne. Fra dem strækker sig derpå det svagt bølgende højlandskab sig, jævnt stigende og bredende sig ud foran os, et landskab med foruroligende skjulte muligheder, idet der nærmest os – reverenter talt – kunne foregå en højst nærgående vulkansk virksomhed! Dog behørigt varskoet gennem visse symptomer forud.

Var det altid spændende at stige op på vognen, og føle sig hævet over omgivelserne, så var det endnu mere imponerende, når man en enkelt gang fik lov til at sidde med tømmerne og styre hele molevitten. Det foregik dog kun i meget afsides liggende, trafikskånede gader og kun fra hjørne til hjørne. I dag har jeg Dax mistænkt for at have været så fortrolig med hele ruten, at kusk eller ikke-kusk ikke har været noget problem. Men gustne overvejelser bagefter kan ikke bortvejre den nervepirrende, ansvarsfulde højtidsstemning, der var over det at være betroet styringen af hestekræfterne.

Fabrikant Sigfred Skou.

større udstillingsopgaver melder sig. I sommeren 1937 var det Skanderborgs tur til at være vært for en landsudstilling, der desværre tog ved lære af Århus 1909, hvad det vejrmæssige angik ... der var alt for mange regnvejrsdage i udstillingsperioden, der gik fra den 3. til den 21. juni.

1940-1945 blev en ny dyster årrække. Bygningsmæssigt slap Sct. Nicolauskilde pænt gennem de bevægede år.

Fra 1949 og ti år frem var fabrikant Sigfred Skou eneindehaver. Efter hans død i 1959 videreførte hans enke, Grace Skou, Nicolauskilde, medens sønnen Jens A. Skou havde det daglige tilsyn med fabrikken.

I 1966 overtog Jens A. Skou virksomheden.

Der var tre slags kunder. Højst rangerede købmændene. Så kom cigarhandlerne. Sidst de altid flisekolde mejeriudsalg. Til de sidstnævnte kategorier kunne det altid gå an at sende en ukonfirmeret af sted som kurér. »Goddag! Det er fra Sct. Nicolauskilde. Skal De ha' sodavand i dag?«

Mange steder skulle de absolut ikke have noget, men spørges skulle de alligevel. Glemte man, eller sprang man en enkelt gang en af de småtkøbende butikker over, kunne man let risikere den følgende gang at blive viftet om ørerne med »Nej tak. De var her jo ikke i sidste uge!« Og usynligt i luften hang der ligesom en kæmpeordre, man var gået glip af (og som nu måtte være fordelt på konkurrenterne). Eller endnu mere skæbnesvangert: Nej tak til vores sodavand i al evighed!

Parolen var, at alle kunder skulle have deres absolut korrekte opvartning, selv

Fortsættes side 23

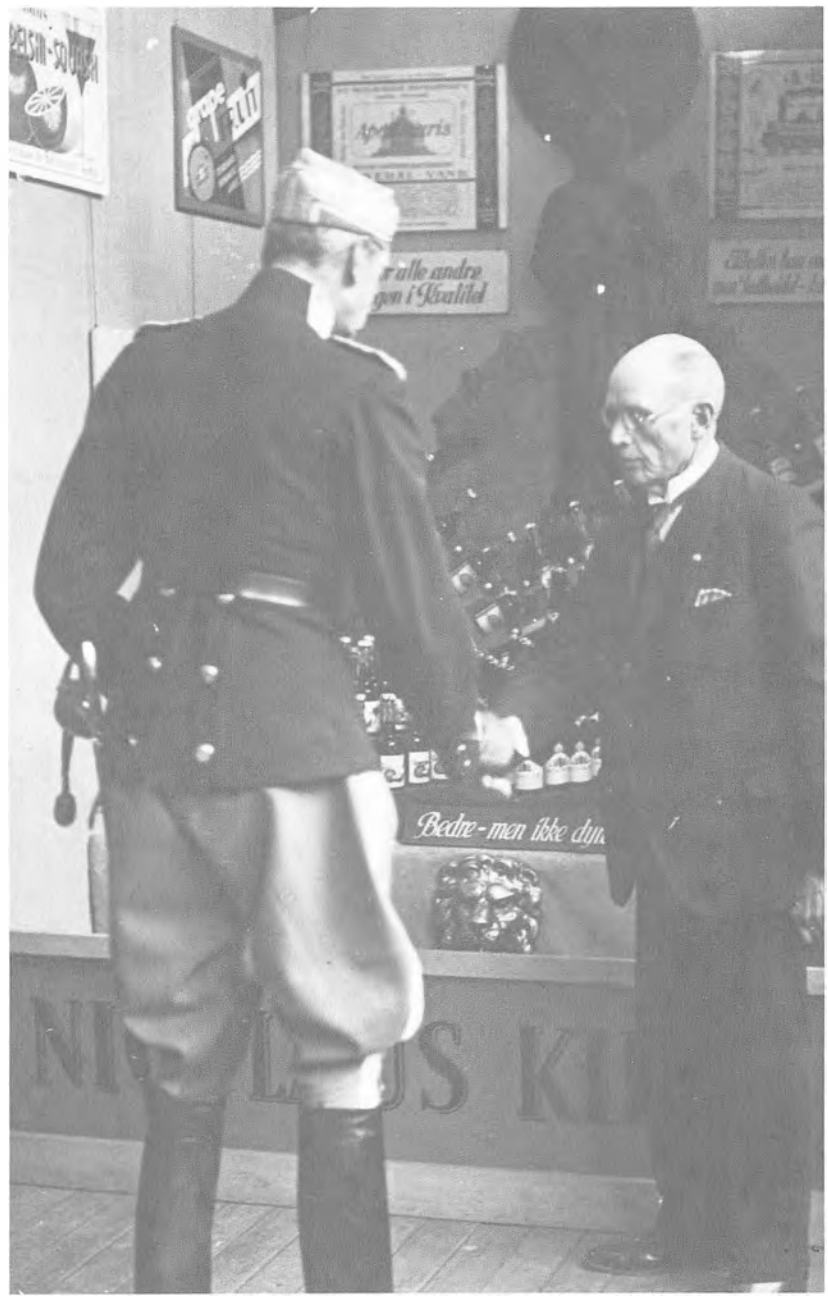

Ved et teknisk uheld skinnede solen heller ikke den 18. juni, da byen havde kongebesøg. Hvis man skal tro »Skanderborg Amtsavis«:

Vejret var ikke det allerbedste. Den fremmødte Modtagelseskomité fik Stadsen saa temmelig gennemblødt. Paa Slaget 14 kørte de kongelige Biler op foran den røde Løber. Ved Hovedindgangen modtog man Kongen og Dronningen med Følge ...

Ved flere stands opholdt kongen sig længe og interesseret.

Her hilser kong Christian den 10. på fabrikant Jens Skou.

Da var man året forinden flyttet ud i det grønne. Nicolauskilde måtte opgive sin egen gade, Sct. Nicolausgade, nu igen at finde i Århus by efter indlemmelsen af Viby kommune i 1970.

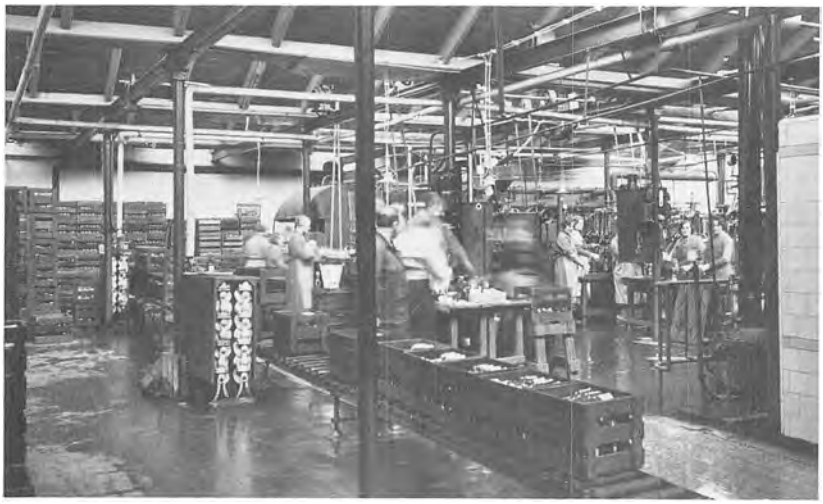

Fra Thyrasgade i 1937. Et imponerende virvar af rør under loftet – og med et stort opbud af gedigne trækasser.

Kontorerne, Thyrasgade, 1937.

Søværts Aarhus–København

Af »Aarhuus Stiftstidende« 21. April 1876 fremgik det, at »Dampskibsfarten mellem Jylland og Kjøbenhavn nu er i god og stadig Gang. At man nu ogsaa vil benytte sig af denne behagelige Reisemaade, derpaa vil det fornemmelig beroe, om den kan vedblive eller ikke.«

I anledning af årsskiftet 1966/67 udsendte Århus Havn publikationen »Sejladsen Århus-København før 1866 og efter«. Heri skriver Em. Sejr: »Det er dog helt utvivlsomt, at nat-sejladsen med store bekvemme passagerskibe fremdeles vil blive opretholdt i ruten mellem Århus og København, for mange foretrækker at sove, mens de sejler – at komme friske og udhvilede frem!«

Den 30. september 1970 indstillede DFDS natsejladsen mellem København og Århus/Aalborg ... et voldsomt trafikalt tilbageskridt for mange private rejsende og for industrifolk; transporten af tungt gods fra århusfabrikkerne ned til havnen var en forholdsvis »let« sag, hvorfor den søværts »facilitet« savnes hårdt af adskillige. Eksempelvis af Sct. Nicolauskilde, hvis københavnske depot forsvandt sammen med natskibene.

Århus-sporvogn på Sjælland!

På godset »Skjoldenæsholm« ved Ringsted åbnes i foråret 1977 et trafikmuseum, hvor bl.a. nogle sporvogne fra Århus kommer ud at køre. Nu som før med skilte, der reklamerer for Nicolauskilde.

Sct. Nicolauskilde – 1976

På Rudolfgårdsvej i Vibys industriområde har Sct. Nicolauskilde til rådighed et grundareal på 10.000 kvadratmeter, Der er bebyggelse i eet plan på ca. 1.700 kvadratmeter.

Der er 3 medarbejdere i kontorfløjen, der afsluttes med frokoststuer for samtlige medarbejdere.

6 medarbejdere er ansat i produktionsafdelingen, 8 i kørselsafdelingen. Man råder over 6 biler. De 4 er regelmæssigt i brug i hver sit distrikt i Århus-området. De sidste 2 vogne holdes i beredskab, til indsættelse ved spidsbelastninger. De kan også tilkaldes og møde med nye forsyninger, hvis en chauffør er løbet »tør« undervejs på ruten.

Levende reklame har Nicolauskilde altid abonneret på. Lige siden »Aarhus elektriske Sporvej« begyndte i 1904 og op til dags dato, hvor det er byens busser, der præsenterer de mange slags vand, der kan fås fra »Kilden«. På ABC-etiketten står de manende ord »Vogt Dem for tarvelige Efterligninger«. Det indregistrerede varemærke – det røde lokomotiv – er dog på busserne til en afveksling i den anden nationale farve. Det ærbart hvide.

Automatiseringen breder sig. Uberørt af menneskehænder gribes flaskerne og placeres i de fremadrullende plastic-kasser. 24 flasker i hver kasse. Værsgo – den næste! Et teknisk vidunder opstillet kort før Nicolauskildes 100-årsdag.

Arbejdsgang i 3 tempi

I fabrikkens østre afsnit modtages flaskerne retur. Her kommer de i en skyllemaskine og gennemgår en proces af knap en halv times varighed.

Først går flaskerne gennem skyllemaskinens bundrum med 75 grader varmt sodalud. Dernæst bliver de efterskyllet med rent vand fra 75 graders varme ned til almindelig koldt vand. Hver flaske bliver skyllet 32 gange!

Så bringer transportbåndet alle flaskerne forbi det vigtige gennemlysningsanlæg, der afslører, når en flaske mod forventning ikke kan kaldes pinlig ren. Man frasorterer også ubønhørligt alle flasker, der optræder med skår eller andre ydre problemer.

Efter bestået eksamen kører flaskerne videre til fabrikkens midterste afsnit. Her står en maskine parat til at fylde saft i flaskerne. Kulsyre-imprægneret vand.

Andre usynlige kræfter forsyner flaskerne med kapsler – og etiketter.

Medaljer

Den 23. januar 1969 var der brev til Sct. Nicolauskilde fra H. M. Kongens kabinetssekretariat: Efter at det har behaget Hans Majestæt Kongen at tildele fhv. bogholderske i Sct. Nicolauskilde' Brøndanstalt, Viby J., Petra Rasmine Schmidt, født Mikkelsen, den kongelige belønningsmedaille af 2. klasse med krone, med tilladelse til at bære samme, skal Kabinetssekretariatet hermed fremsende såvel den nævnte medaille som det i denne anledning udfærdigede certificat

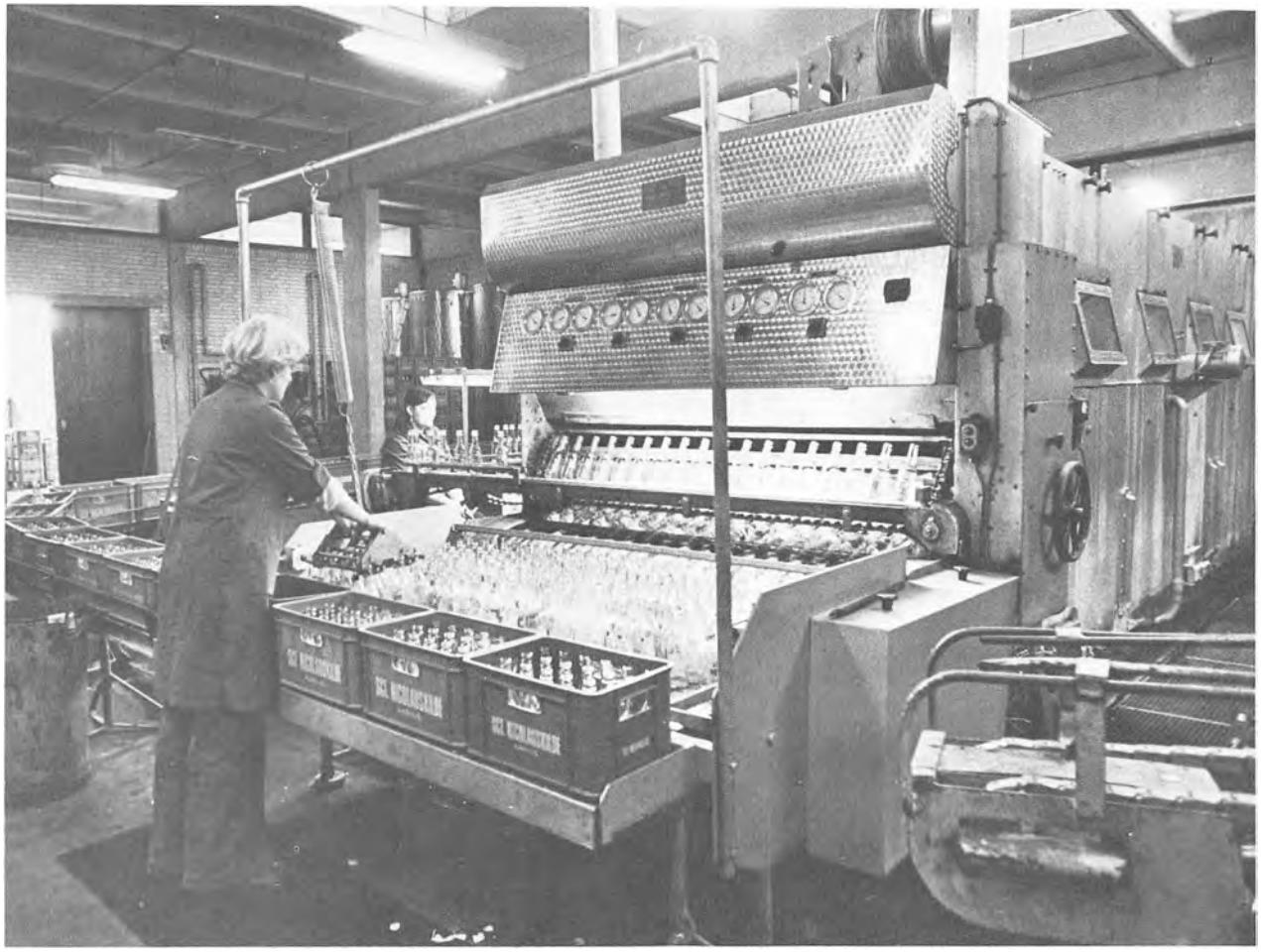

Midt i en plastic-tid på Rudolfgårdsvej. Skyllemaskinen i fuldt sving. Efteråret 1976.

med anmodning om, at disse ved Deres foranstaltning må komme den pågældende i hænde.

Samme hæder overgik den 3. januar 1969 salgschauffør Adolf Rode Andersen, og den 13. oktober 1961 værkfører Ove Michael Jensen Salling.

Den 6. april 1953 var 50-årsdagen for formand Aage Nielsens ansættelse hos Jens Skou, festliggjort ved tildelingen af den kongelige belønningsmedaille i sølv.

At få flaskerne anbragt i kasser er i umindelige tider foregået med håndkraft. Men også her vinder automatikken frem.

Omkring 1. oktober 1976 kommer den automatiske maskine i gang, der selv fylder flaskerne i kasserne.

Hver kasse rummer 24 flasker. Transportbånd fører de fyldte kasser ind i fabrikkens sidste afsnit, lageret.

Den enkelte træpalle er dimensioneret til at modtage 56 kasser, parat til distribution ud fra Viby.

Hver chauffør sammensætter sit »Vand-program« om morgenen og ruller ud i den århusianske hverdag.

Sct. Nicolauskilde har depoter rundt om i Jylland og på Fyn. Mange depoter afhenter selv, hvad de har brug for. Andre får de ønskede varer tilsendt - og fragtbilen til den pågældende by lægger vejen om ad Viby og får fyldt på.

Kontorerne, Rudolfgårdsvej, efteråret 1976.

11 forskellige tilbud

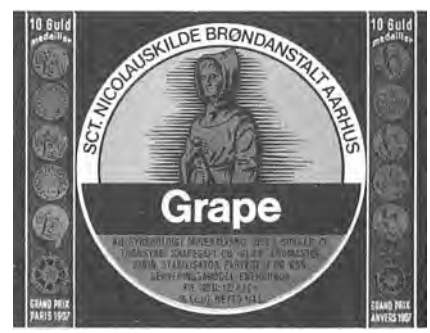

Sct. Nicolauskildes produktion er koncentreret om 11 tilbud. Topscoreren her er og bliver *Apollinaris*. Mindst 30 % hviler på denne klassiker.

»ABC« og Citronvand følges ad med hver ca. 20 % af omsætningen. De sidste 30 % fordeler sig over et varieret udbud:

Sanico (ananas)
Grape Tonic
Tonic Water
Nico Cola
Den røde svenske sodavand
Appelsinvand

Som nr. 10 og 11 på tilbudslisten optræder sukkerfrie udgaver af Appelsinvand og Citronvand.

»Daxiaden«, *fortsat fra side 17*

om de mindste aftagere ofte ikke købte flere flasker, end man kunne bære løst i fingrene. Den mulighed, at en kunde for alvor ville svigte os, forekom mig som en tom trussel. Vel vidste jeg, at der var flere udmærkede firmaer i branchen, men at nogen af dem skulle være i stand til at levere bedre varer? Umuligt! Min ærlige sjæl fandt det næsten uforsvarligt tidsspilde, at de gad køre rundt og falbyde flaskevarer. At deres køretøjer også forekom mig langt mindre og langt ringere i udvortes fremtoning, var vel lige så rimeligt.

Sidenhen har jeg konstateret, at det med størrelsen har været øjenbedrag. Et fornylig opdukket fotografi har vist, at vognen, vi kørte med, ikke har været nær så imponerende, som drengeminderne havde gjort den til. Det har i grunden været en lille vogn! Ikke meget længere end Dax. Til gengæld må det indrømmes, selv om det ikke drejer sig om et farvefotografi, at det dekorative virkelig har været seværdigt. Vognen funklede i sort, rødt, hvidt, gråt og guld! Sandelig var vi flot kørende i 20'erne.

Der var ikke mange gadekryds, hvor ikke en købmand havde okkuperet en af hjørnebutikkerne. Købmændene var det mest spændende at besøge, vidt forskellige som de nu kunne være. Der var store fine købmænd, som man vitterligt var lidt bange for at komme med ind til, ja, et par enkelte så ekstrafine, at far altid fandt det klogest at lade mig blive usynlig lidt og afspadsere et kvarters tid på fortovene i nærheden.

De allerfleste steder var ledsagende børn dog heldigvis ingen hindring. Der kunne endda tit falde lidt mundgodt af. Til gengæld var der også meget nøjeregnende chefer, mistroiske chefer, der følte sig nødt til altid selv at ledsage gadens gæster ned i de lagerbugnende kældre. De pågældende har måske haft uheldige erfaringer, men jeg kunne ikke undgå at registrere det som en højst ydmygende affære for salgskusk og eventuelle medhjælpere.

Man fik også gennem lager- og kælderrekvisitterne et varieret indtryk af begrebet ordenssans. Vi er vist mange, der må sande det rigtige i, at »orden gør fri – sjusk er tyranni!«

De fleste steder var det et simpelt spørgsmål om plads eller mangel på plads. Der var en købmand, der havde en manende sentens på en loftsbjælke, lånte ord eller skabt af privat, bitter erfaring? Jeg ved det ikke, men ordene husker jeg: »Alt på plads – plads til alt!«

Hvad vi handlede med? Mon ikke det hvilede på 4 sorter: Apollinaris, sportsvand (ABC, den med det røde lokomotiv. »Vogt Dem for tarvelige efterligninger«), citronvand og svensk sodavand, altså rød sodavand. Der stod ganske vist adskillige flasketitler i regnskabsblokken, men det var sjældnere, lidet efterspurgte ting. Det var altså før appelsinens gyldne tid og de mange andre nymodens påfund.

Undskyld! Til de faste numre hørte også sifoner. De var i specielle kasser. 6, 8, 10 i hver? Kostbare som de var, skulle de behandles med særlig omhu, stå lige op, ikke ligge ned. Dengang nød mange private kunder sifon, mens det nu er ved at blive en hospitalsspecialitet; ingen kan i dag gå ind til en købmand og forlange en sifon, måske knap nok, selv om man medbragte en tom sifon (som næppe er til at få uden via et dødsbo).

Salgspsykologi var et helt kapitel for sig. Der var købmænd, der straks vidste, hvad de skulle bestille af hver slags for at have et passende lager i dagene inden næste vandvisit. Kunsten at disponere rigtigt. Andre var spekulative hver gang, vi kom. Men nåede dog frem til en hæderlig aftale. Andre igen spekulerede så længe og forsigtigt, at det blev til en sølle misforstået ordre, som ingen af parterne var tjent med. Endelig var der hu-hej-chefer, der straks afgav tilsyneladende helt velgennemtænkte ordrer, men så kortsynede, at de endnu samme dag måtte have ekspres tilsendt fra fabrikken ditten og datten.

Omvendt kunne man spørge, om det rullende lager kunne tilfredsstille kundernes behov? Erfaringen havde lært kuskene forsyningens kunst. Kun på helt sensationelt varme sommerdage kunne det ske, at vandvognen løb tør før tiden. At der blev udsolgt længe før fyraften. Så blev det til en herlig hurtigtur igennem gaderne, nonstop til Thyrasgade 7. Hvor der var forlænget arbejdstid, hvor maskinerne snurrede for fuld kraft, hvor flaskerne roterede, så man kunne blive svimmel af det, hvis man ikke allerede var det på grund af den drønende varme juli-august-sol.

Men fyraften blev det dog på et eller andet klokkeslet. Dax blev spændt fra og kom ind til en velfortjent hvile i sin bås. Flasker blev talt op, afleveret og kontrolleret. Vognen gjort klar til ny påfyldning næste sommermorgen. Men endnu forestod regnskabets time.

Vi tjente tit meget, syntes jeg. Et helt bjerg af mønter væltede ud af den sammensnørede lædersæk, og fra tegnebogen kom det ene bundt sedler efter det andet. Mange, mange penge havde vi tjent. Far og Dax og mig. Dax og far og mig. Mig og far og Dax. Mig og Dax og far ... vel!

»Daxiaden« er en forkortet udg. af kronik i »Aarhuus Stiftstidende« 4.8.1958, også gengivet i »Sådan var Århus«. (Århus-bog, 1973).

Sct. Nicolaus-sten på 35 tons!

19. november 1976 omtaler »Aarhuus Stiftstidende« en sten på ca. 35 tons, just fundet under kloakeringsarbejdet få meter fra Sct. Nicolaus kilde på Strandvejen. Stenen kan mageligt være over 1000 år gammel. Hvor gammel Sct. Nicolauskilde er? Ingen ved det med sikkerhed. Den er opkaldt efter Nicolaus, som levede i Viby, lokalhelgen for Århus-egnen, men aldrig kanoniseret. Nicolaus døde omkr. år 1180, men blev begravet under en lille trækirke, der – traditionen tro – afløstes på samme sted af en stenkirke: *Domkirken.*

Sct. Nicolauskilde Brøndanstalt 1876-1976. Udsendt til 100-årsdagen i december 1976 af fabrikant Jens A. Skou, Rudolfgårdsvej, 8260 Viby J.
Tekst ved bibliotekar Jens Sigfred Hjort Eriksen.
Bogen er sat med Linotype Janson og trykt på Thai-cote hos Poul Kristensen, Herning.
Et mindre antal eksemplarer er i handelen ved boghandler Svend A. Larsen, Sdr. Allé 6, 8000 Århus C.

Nicolauskilde midt i byens liv: Hjørnegavlen Frederiks Allé/Sct. Nicolausgade prydedes i mange år af de to kendte smokingklædte herrer, der nyder godt af en Apollinaris, der bruser over og røber, at den er »Danmarks fornemste Mineralvand«. Herrerne faldt, da gavlen forsvandt. Men nede midt i byen har de samme herrer kunnet iagttages i over 25 år på gavlen. Facade mod Lille Torv. Tårnet i baggrunden: Domkirken – hvorunder den hellige Nicolaus ligger begravet.

